

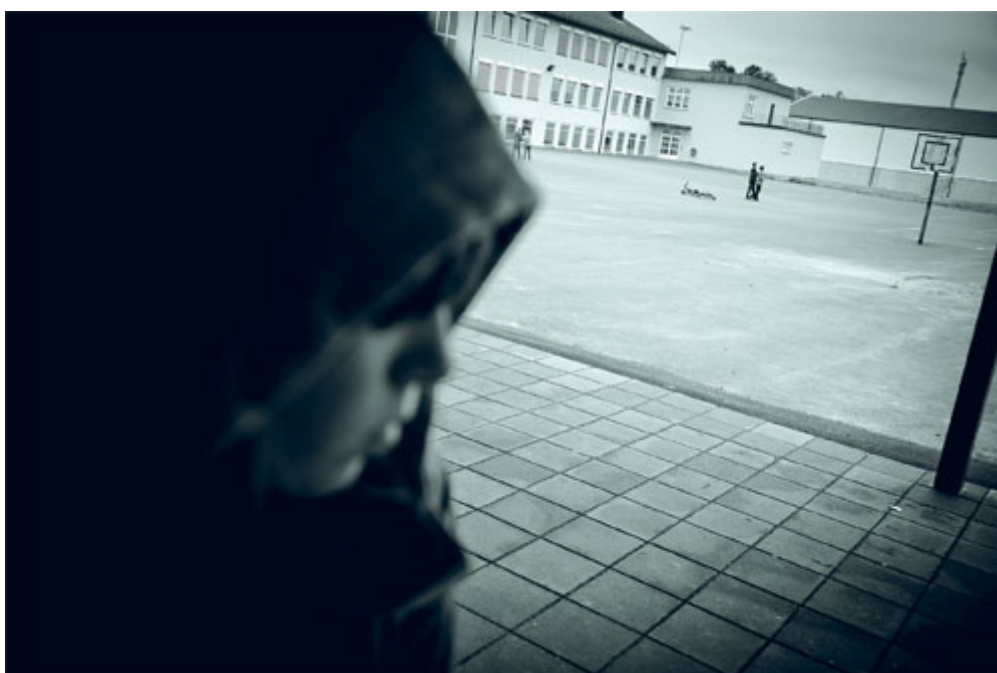
Ingen bagatell

Mobbing er systematisk opplæring i lav selvfølelse, sa psykolog Guro Øiestad til Psykologtidsskriftet i fjor. Vi har kunnskap om hvordan mobbing kan bekjempes. Men ser vi alvorret?

TEKST

Nina Strand

PUBLISERT 4. april 2014

SOM VANLIG: Det at Kari går rundt alene i skolegården og aldri blir inkludert i leken eller invitert i bursdager, er blitt en normaltilstand, noe en ikke tenker over. Illustrasjonsfoto: Arne Olav L. Hageberg

Hvilken sammenheng er det mellom jakten på en sjelden og unnselig plante på en vidstrakt myr og kampen mot mobbing? En mørk kveld i mars satt jeg i gymsalen på en barneskole i Trondheim sammen med et hundretall foreldre. Pedagog Erlend Moen, forfatter av boka *Slik stopper vi mobbing – en håndbok*, skulle forelese om hvordan mobbing forebygges og stoppes, og om hvordan foreldre kan bidra. Han innledet med å vise lysbilder av en diger myr og fortellingen om hvordan faren hans, forskeren Asbjørn Moen, danket ut sin skarpsynte sønn i jakten på den knapt synlige planten. Farens suksess var tuftet på grundig kunnskap, på erfaring og forståelse. Han visste hvilke omgivelser denne planten trives i, han visste hva som skal til for at den gror.

Kunnskap, erfaring og forståelse, altså. Legg til handling. Kunnskapsbasert handling. Mobbing blant barn er et samfunnsproblem som roper på nettopp det. Minst 40 000 barn går hver dag hjemmefra med angst for å bli mobbet på skolen, eller for å sjekke mobil og Facebook, der det når som helst på døgnet kan dukke opp en ondsinnet melding. Tallet fikk jeg fra forskere. Jeg må innrømme at selv en tidligere lærer som meg ble overrasket over at problemet var så stort, til tross for at vi jevnlig presenteres for enkelthistorier i mediene. Vi får hjerteskjærende fortellinger om barn og familier som ikke fikk hjelp til å få slutt på mobbingen. Rektor tok dem ikke på alvor, de ble møtt med prat og lite handling, eller med tiltak uten effekt. De møtte maktesløse lærere som verken har tid eller nødvendig kunnskap for å hjelpe. Veien til profesjonell og kompetent hjelp var ofte lang.

Takket være solid forskning, også her til lands, har vi solid kunnskap om mekanismene bak mobbing, om hva som er god forebygging og om effektive metoder for å stoppe mobbingen. Vi vet nå at konsekvensene av grov mobbing kan være alvorlige: En av tre får sterke og langvarige traumesymptomer. Men også blant dem som ikke rammes like hardt, er det barn som får psykiske vansker og går videre med lav selvfølelse etter at mobbingen tok slutt.

Den gode nyheten er altså at vi vet hva som bør gjøres for å bekjempe mobbing. Men er kunnskapen kjent i skolen? Tas metodene i bruk? Etter å ha arbeidet journalistisk med disse temaene i fjor er jeg i tvil.

Skolen trenger ingen antimobbeprogrammer, sies det. Lærerne har god nok kompetanse, hører vi fra mange hold – også fra Utdanningsdirektoratet, som informerte meg om at det er opp til den enkelte lærerutdanningen å bestemme omfang og innhold i undervisningen om mobbing. Jeg spurte en rekke høyskoler om dette, og svarene tydet på stor variasjon mellom utdanningsstedene. Utdanningsdirektoratet synes åpenbart det er greit. Sett på bakgrunn av utfordringene vi har i skolen, er det vanskelig for meg å forstå at dette er godt nok. Da Bergens Tidende i fjor spurte lærerstudentene ved Høgskolene i Bergen om de var tilfredse med opplæringen om mobbing, svarte de at den ikke var tilstrekkelig. Avisen fulgte opp med en undersøkelse som resulterte i denne overskriften 3. mai: «Ni av ti rektorer i Bergen mener nyutdannede lærere ikke har nok mobbekompetanse når de kommer ut i skolen.» Konklusjonen bygde på svar fra 72 rektorer i byen.

På skolen jeg besøkte, Sunnland ungdomsskole i Trondheim, erfarer de også at ferske lærere har for dårlig kunnskap og for lite erfaring med å forebygge, avdekke og stoppe mobbing. Derfor får alle nye lærere kurs og opplæring. Samtidig skal kampen mot mobbing gjennomsyre skolens hverdagsliv i stort og smått. Daglige rutiner og kontinuerlig vekt på gode relasjoner mellom lærer og elev er avgjørende, forklarte ledelsen. Blir utfordringene ekstra store, kan skolen be om veiledning og oppfølging fra Trondheim kommunes spesialiserte team. Sunnland ønsket seg likevel mer jevnlig samarbeid med andre faggrupper, for eksempel med psykolog, for å trygge og styrke lærerne i dette viktige arbeidet. Jeg er usikker på om denne holdningen er typisk i norske skoler.

«Et nærsynt blikk på det mobbede barnet gjør at helhetsperspektivet glipper, og vi erkjenner ikke at mobbingen ofte er symptom på problemer i klassen eller på skolen»

Programmer eller ikke: Det avgjørende er jo om skolene har nødvendige kunnskaper, rutiner og strukturer som alle vet om og som gir lærerne trygghet og handlekraft. Og at ledelsen har et kontinuerlig engasjement og vet at et godt skolemiljø er noe en må jobbe for hver eneste dag. Mobbetallene viser store forskjeller skolene imellom, og forteller at en del skoler har en vei å gå før dette er på plass.

Er vi litt lei nå, av alt dette snakket om mobbing? Er det for mange overdrivelser? For mange enkelthistorier? Som journalist aner jeg en type trøtthet. For unger krangler jo. Alle kan ikke være venner med alle. Ungene må lære seg å tåle litt. Dette er talemåter vi hører. Og kanskje har ordet mobbing mistet sin kraft? Det brukes i dagligtalen om bagateller, om uskyldig erting og fleip. Så hva er det egentlig som faller innenfor begrepet? Mobbeforsker Dan Olweus har fått gjennomslag for denne definisjonen: «En person er mobbet eller plaget når han eller hun, gjentatte ganger og over en viss tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere andre personer.» Mobbeforsker Erling Roland presiserer at mobbingen kan være fysisk eller psykisk, og føyer til at det er et ujevnt styrkeforhold mellom den som mobber og den som utsettes for mobbing.

En serie krenkelser altså, som forteller et barn at hun ikke er god nok, ikke er akseptert, ikke hører til. Dette kan pågå over år, attpåtil i de årene der hun skulle bygge sin grunnleggende selvfølelse, trygghet og tillit til verden rundt seg. Smerten brer seg som ringer i vann, til søsken og foreldre. Også til nabolaget, der forhold mellom foreldre og mellom nabobarn påvirkes.

Jeg sitter med en ekkel mistanke om at den lave interessen for å ta kunnskapen i bruk bunner i bagatellisering. En manglende evne eller vilje til å forstå smerten hos det enkelte barnet, til å innse at bekjemping av mobbing krever kompetanse, og til å ta inn over oss at enkelte mobbeutsatte barn trenger støtte og hjelp i lang tid etter at mobbingen tar slutt. Da jeg møtte psykolog Hilde Nordstrand i Trondheim, sa hun at de voksne ofte ser at elever holdes utenfor, uten å sette inn tiltak. Det at Kari går rundt alene i skolegården og aldri blir inkludert i leken eller invitert i bursdager, er blitt en normaltilstand, noe en ikke tenker over. Vi distanserer oss, og slik tåler vi å se barnets utenforskap.

Barneombudet bekrefter dette bildet. Ombudet får gjennomsnittlig en sak daglig der barn eller foreldre melder om mobbing og krenkelser. Forstår vi alvoret i det? Tilsynelatende ikke. Vi ser ut til å godta at barn blir krenket på måter vi ikke ville akseptert dersom det gjaldt voksne, kommenterer Barneombudet i et innspill til Djupedalutvalget (2013).

I et røft miljø der enkelte barn profiterer sosialt på å plage andre, vil noen lide mer og ta mer skade enn andre. Orkidébarn blir de kalt, barn som er sårbare, men som i et raust og trygt miljø vil kunne blomstre – slik orkideer gjør når de får jevnlig næring og godt stell. Når orkideen visner, betyr det at de som hadde ansvaret for den, har feilet. På samme måte som en rektor vet at hun har sviktet når hun ikke klarer å skape et trygt miljø for alle elevene. Ubehag og skam ved vissheten om det, kan være en grunn til at skoleledere ikke alltid kommer barn og familier i møte, men vegrer seg for å se at det finnes mobbing på deres skole. I så tilfelle er det ikke bare de mobbeutsatte barna som taper på det. Statistikk viser jo at på skoler med høye mobbetall presterer elevene i snitt én karakter lavere enn på skoler med et godt skolemiljø. Utrygghet og konflikter forstyrrer læringen.

Et nærsynt blikk på det mobbede barnet gjør at helhetsperspektivet glipper, og vi erkjenner ikke at mobbingen ofte er symptom på problemer i klassen eller på skolen. At når de ømtålige barna strever, er ikke miljøet nødvendigvis godt for de andre barna heller, slik at det trengs mer overordnede tiltak på skolen og i klassene. Med en individrettet forståelse av mobbeproblemet risikerer skolen dessuten å gå glipp av de kanskje viktigste lagspillerne i innsatsen for bekjempelsen av mobbing, nemlig foreldregruppa.

«Kan De fatte og begripe hvor de har sin råskap fra?» skrev Jens Bjørneboe i diktet «Ungdommens råskap». Han utfordret voksne om å rette blikket mot seg selv, og se på hvilke holdninger og verdier vi formidler til barna våre. Ja, hvordan snakker vi om andre – også voksne – ved middagsbordet? Hvordan omtaler vi den urolige gutten i klassen? Hva lærer vi barna våre om raushet og om å tåle annerledeshet?

Det trengs en landsby for å oppdra et barn, heter det i et ordspråk. Familien er ingen øy; venner, lærere og andre voksne påvirker også barna våre med sine holdninger og verdier. Derfor kan vi godt si: Det trengs en landsby for å bekjempe mobbing. Mange skoler vet det. Gjennom ordninger som skaper kjennskap og vennskap på tvers av klasser og nabolag, oppfordrer de foreldrene til å bidra til et godt skolemiljø. De inviterer foredragsholdere som gir foreldrene kunnskap om hva mobbing er, om hvordan den forebygges, og hvordan den bekjempes, slik Erlend Moen gjorde i Trondheim.

Barne- og ungdomsmiljøene er sosiale landskap der mobbingen ikke sjelden skjuler seg under overflaten. Der det foregår et finurlig sosialt spill som ikke så lett lar seg avsløre uten grunnleggende kunnskap og et trenet blikk, likt det Erlend Moes far hadde i jakten på unnselige vekster i myrlandskapet.

Nå må vi slutte å bagatellisere. Et barn som forteller at det blir mobbet, skal bli tatt på alvor. Vi må ta konsekvensene av kunnskapene vi har – om hva mobbing fører til for barn, familier og miljøet rundt dem. Kunnskapsbasert forståelse og dokumenterte metoder i forebygging og bekjempelse av mobbing er tilgjengelig for skolene. Gode skoleledere vet å ta dette i bruk. Men skolen lykkes ikke uten aktiv støtte fra foreldrene

og andre voksne rundt barna. Forfatter og foredragsholder Kristin Oudmayer utga nylig boka *Du er viktigere enn du tror*. En god kandidat til årets boktittel.

SERIE 2013: HVA GJØR VI MED MOBBING?

- Når barn blir fritt vilt Mars s. 218
- Smerten etterpå Mai s. 466
- Utenforskapets pris Juli s.688
- Bedre behandling av barn med traumer Desember s. 1178

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 51, nummer 4, 2014, side 329-331

TEKST

Nina Strand, journalist i Tidsskrift for Norsk psykologforening